

Сас Ірина Сергіївна

к.е. наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
iruna.sas@kneu.ua
ORCID: 0000-0003-1386-6674

Сас Олександр Олександрович,

к.е.н, доцент кафедри менеджменту Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
e-mail: oleksandr.sas@kneu.ua
ORCID: 0000-0002-6232-2350

Куріпко Павло Володимирович

магістрант 6-го курсу факультету економіки та управління
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
kuripkopv@ukr.net

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА МАЛОГО АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Sas Iryna

PhD student of the of the Department of Business Economics and Entrepreneurship,
Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine
e-mail: iruna.sas@kneu.ua
ORCID: 0000-0003-1386-6674

Sas Oleksandr,

PhD, Associate Professor, Management Department,
SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"
e-mail: oleksandr.sas@kneu.ua
ORCID: 0000-0002-6232-2350

Kuripko Pavel

Master's student of the 6th year of the Faculty of Economics and Management
Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine
e-mail: kuripkopv@ukr.net:
ORCID: 0010-0005-425-501X

DEVELOPMENT OF THE ECONOMY AND SMALL AGRIBUSINESS OF UKRAINE

|| **Анотація.** У статті досліджено сучасний стан розвитку економіки України з акцентом на роль малого агробізнесу, який виступає одним із ключових драйверів регіональ-

ного та національного зростання. Зокрема, наголошено на важливості малих агропідприємств для формування конкурентоспроможного аграрного сектору в умовах глобалізації та інтеграції України до міжнародних ринків. Розглянуто специфіку функціонування малих агропідприємств у контексті трансформації аграрного сектора, яка супроводжується суттєвими економічними реформами, спрямованими на стабілізацію та модернізацію галузі. Виокремлено основні виклики, з якими стикається малий агробізнес, серед яких домінують обмежений доступ до фінансових ресурсів, нестача інноваційних технологій, недостатня підтримка інфраструктури та ризики, пов'язані зі змінами клімату.

Одним із ключових бар'єрів є низький рівень технологічного забезпечення, що обмежує продуктивність і конкурентоспроможність малих агропідприємств. Низька інтеграція у глобальні ринки, зумовлена відсутністю належних логістичних ланцюгів і обмеженим доступом до інформації про міжнародні вимоги, також є серйозною перешкодою. Нестабільність аграрної політики та зміни регуляторного середовища створюють додаткові ризики для підприємців, які змушені адаптуватися до постійних змін. У статті проведено аналіз ефективності чинних механізмів державної підтримки, таких як програми кредитування, дотацій та податкових пільг, які в багатьох випадках залишаються недостатньо дієвими через низький рівень впровадження та складність процедур.

Одним із перспективних напрямів є розвиток органічного виробництва, яке має високий попит на міжнародних ринках і забезпечує додаткові можливості для експорту продукції з високою доданою вартістю. Кооперація між малими агровиробниками розглядається як стратегія, що дозволяє їм конкурувати з великими підприємствами, об'єднуючи ресурси для реалізації спільних проєктів. У статті також відзначено важливість участі місцевих громад у формуванні сприятливого бізнес-середовища, яке базується на прозорості, співпраці та інноваційності. Висновки дослідження свідчать, що малий агробізнес є критично важливим компонентом економічного відновлення України та може стати основою сталого розвитку регіонів. Проте для досягнення цього необхідний комплексний підхід з боку державної політики, який включатиме підтримку на всіх етапах діяльності, від фінансування до просування продукції на міжнародних ринках.

Ключові слова: *агробізнес, розвиток малого агробізнесу, економіка України, державна підтримка*

Abstract. The article examines the current state of Ukraine's economic development, focusing on the role of small agribusiness as one of the key drivers of regional and national growth. In particular, the importance of small agricultural enterprises in shaping a competitive agricultural sector in the context of globalization and Ukraine's integration into international markets is highlighted. The specifics of small agricultural enterprises' functioning are considered within the framework of the agricultural sector transformation, accompanied by significant economic reforms aimed at stabilizing and modernizing the industry. The main challenges facing small agribusinesses are identified, including limited access to financial resources, a lack of innovative technologies, insufficient infrastructure support, and risks associated with climate change. One of the key barriers is the low level of technological support, which limits the productivity and competitiveness of small agricultural enterprises. Low integration into global markets, caused by the lack of proper logistics chains and limited access to information about international requirements, also poses significant obstacles. The instability of agricultural policies and frequent changes in the regulatory environment create additional risks for entrepreneurs, who are forced to adapt to constant changes. The article analyzes the effectiveness of existing state support mechanisms, such as credit programs, subsidies, and tax benefits, which, in many cases, remain insufficiently effective due to low implementation rates and complex procedures. One of the promising directions is the development of organic production, which is in high demand in international markets and provides additional opportunities for exporting high-value-added products. Cooperation among small agricultural producers is viewed as a strategy that enables them to compete with large enterprises by pooling resources to implement joint projects. The article also emphasizes the importance of local

communities' participation in creating a favorable business environment based on transparency, collaboration, and innovation. The study's findings indicate that small agribusiness is a critically important component of Ukraine's economic recovery and could serve as the foundation for sustainable regional development. However, achieving this requires a comprehensive approach from state policies, including support at all stages of operations, from financing to promoting products in international markets.

Key words: *agribusiness, development of small agribusiness, economy of Ukraine, state support.*

JEL codes: Q 13, Q 18, O13.

Постановка проблеми. Розвиток малого агробізнесу є одним із ключових напрямів економічного зростання України, зокрема в умовах структурної трансформації аграрного сектора та посилення викликів глобальної конкуренції. Незважаючи на значний потенціал малого агробізнесу у формуванні доданої вартості, забезпеченні продовольчої безпеки, створенні робочих місць у сільській місцевості та розвитку експорту, цей сектор стикається із низкою серйозних проблем.

Серед головних викликів виділяються:

- фінансові обмеження: недостатній доступ до кредитних ресурсів через високі відсоткові ставки та складність процедур отримання фінансування;
- інституційні бар'єри: нестабільність аграрної політики, відсутність чіткої стратегії підтримки малого бізнесу, слабка розвиненість інфраструктури;
- технологічне відставання: обмежене впровадження інновацій, низький рівень механізації та використання цифрових технологій у виробничих процесах;
- ринкові труднощі: відсутність доступу до міжнародних ринків, обмежений розвиток кооперативів, низький рівень інтеграції у ланцюги доданої вартості.

Крім того, малий агробізнес зазнає впливу зовнішніх факторів, таких як зміна клімату, війна, економічна нестабільність і порушення логістичних ланцюгів. У цьому контексті актуальним стає пошук ефективних механізмів підтримки малого агробізнесу, що враховують як сучасні виклики, так і специфіку української економіки. Відсутність системного підходу до вирішення цих проблем обмежує можливості розвитку малого агробізнесу та його внесок у стабілізацію економіки України. Це обумовлює необхідність глибокого аналізу сучасного стану сектора, оцінки ефективності існуючих інструментів державної політики та розробки нових стратегій стимулювання його зростання.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика розвитку малого агробізнесу є предметом значної кількості досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, що свідчить про її актуальність у контексті сталого економічного розвитку. У наукових працях дослідники приділяють увагу різним аспектам цієї теми, зокрема економічним, соціальним, технологічним та екологічним чинникам функціонування малого аграрного бізнесу.

Ключовими напрямками досліджень у сфері малого агробізнесу перш за все є його економічна роль. Дослідження підтверджують важливість малого агробізнесу у формуванні регіонального розвитку, зокрема у працях Сидорука І.С (2021) розглянуто внесок малих підприємств у сільське господарство через при-

зму створення робочих місць і зростання місцевих бюджетів. Їх висновки підкреслюють необхідність підтримки цього сектора через спрощення податкового навантаження та створення доступу до кредитів.

Наступним можна виділити проблеми фінансування. У роботах Томашук І.В., Хаєцької В.П. (2022) та інших акцентується увага на складнощах, пов'язаних із доступом до фінансових ресурсів. Вони наголошують на потребі у вдосконаленні програм мікрокредитування та залученні міжнародної фінансової допомоги для стимулювання розвитку малого бізнесу.

Технологічні інновації в малому агробізнесі присвячені праці Польової Н.А., Бойко А.О. та Гуляйко А.П. (2024). Висвітлюють роль інноваційних технологій у підвищенні продуктивності та конкурентоспроможності малих агропідприємств. Автори наголошують, що цифровізація, автоматизація та використання новітніх методів органічного землеробства є перспективними шляхами для зростання сектора. Державна політика підтримки розкрита в низці праць, зокрема у роботі С.Д. Лучика (2021) проаналізовано ефективність державних програм підтримки малого агробізнесу в Україні. Зроблено висновок, що чинні механізми, зокрема дотації та гранти, мають обмежену ефективність через бюрократичні перепони та недостатнє фінансування.

Науковці також приділяють увагу соціальним аспектам розвитку малого агробізнесу. Вони акцентують увагу на ролі малого бізнесу у зменшенні рівня безробіття, підвищенні рівня життя сільського населення та створенні умов для соціальної стабільності.

Проведений аналіз показує, що розвиток малого агробізнесу є багатовимірною проблемою, яка потребує комплексного підходу для її вирішення.

Методика дослідження. Для дослідження розвитку економіки та малого агробізнесу України застосовано комплексний підхід, що включає кількісні та якісні методи. На першому етапі було проведено аналіз літературних джерел, включаючи наукові публікації, монографії, звіти та нормативно-правові документи, що стосуються розвитку малого агробізнесу. Це дозволило сформувати теоретичну базу дослідження та розглянути малий агробізнес як частину економічної системи, враховуючи його взаємозв'язки з державним регулюванням, ринковими механізмами та соціально-економічним середовищем.

На емпіричному етапі було зібрано та проаналізовано статистичні дані з офіційних джерел, таких як Державна служба статистики України та Мінагрополітики. Індексний і коефіцієнтний аналізи використовувалися для оцінки динаміки ключових показників, таких як обсяги виробництва, зайнятість та інвестиції. Паралельно застосовувалися соціологічні методи: опитування представників малого агробізнесу для ідентифікації основних проблем і викликів та проведення фокус-груп, які дозволили зібрати якісну інформацію про вплив державної політики та ринкових умов на діяльність підприємств. Прогнозування здійснювалося за допомогою трендових моделей, які дозволили оцінити перспективи розвитку малого агробізнесу в коротко- та середньостроковій перспективі. На основі отриманих результатів було розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики, спрямованої на підтримку цього сектора. Враховано можливості впровадження інновацій, цифровізації та кооперативних моделей як інструментів підвищення конкурентоспроможності малих агропідприємств.

Методика дослідження забезпечує інтеграцію теоретичного аналізу з емпіричними даними та враховує як специфіку української економіки, так і глобальні виклики.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Розвиток малого агробізнесу в Україні є складною та багатогранною проблемою, яка активно досліджується. Однак, попри значну кількість досліджень залишається низка невіршених питань, що обмежують ефективність цього сектора. До прикладу: інтеграція малого агробізнесу в глобальні ринки, адаптація до кліматичних змін, підвищення екологічної стійкості виробництва та вдосконалення кооперативних моделей. Це вимагає подальшого наукового аналізу та розробки практичних рекомендацій для державної політики та бізнесу.

Метою статті є обґрунтування теоретичних підходів, аналіз сучасного стану та ідентифікація ключових проблем розвитку малого агробізнесу України, а також розробка практичних рекомендацій для вдосконалення державної політики, спрямованої на стимулювання цього сектора як важливого елемента економіки країни.

Виклад основного матеріалу. Розвиток малого агробізнесу відіграє ключову роль у забезпеченні сталого економічного зростання України, створенні робочих місць, розвитку сільських територій і підвищенні конкурентоспроможності аграрного сектору. Сектор малого агробізнесу є не лише джерелом продовольчої безпеки, але й важливим чинником соціально-економічної стабільності, особливо в умовах постійних економічних та політичних викликів. Попри значний потенціал, малий агробізнес України стикається з численними проблемами, такими як обмежений доступ до фінансових ресурсів, низький рівень технологічного забезпечення, недостатня інтеграція у глобальні ринки та вплив кліматичних змін. Водночас, ефективність державної підтримки залишається обмеженою через бюрократичні бар'єри та невідповідність програм реальним потребам малих агровиробників.

Розвиток аграрного сектору України в 2022-2023 роках зазнав значного впливу воєнних дій через повномасштабне воєнне вторгнення РФ в лютому 2022 року. Військові дії 2022-2023 років завдали суттєвих фінансових і матеріальних втрат агропромислому комплексу України. Бойові дії на сільськогосподарських землях значно ускладнили аграрну діяльність, спричинивши забруднення угідь вибухонебезпечними залишками та мінуванням.

За оцінками міжнародних експертів, після завершення війни понад 13% українських земель залишатимуться замінованими. Військові дії також призвели до масштабних втрат техніки та обладнання, що оцінюються у 2,9 млрд доларів США, а також до знищення та систематичного вивезення аграрної продукції з території України. Зокрема, втрачено 2,8 млн тонн зернових та 1,2 млн тонн олійних культур урожаю 2021 року загальною вартістю 1,87 млрд доларів США. Окрім цього, було пошкоджено або знищено зерносховища місткістю 9,4 млн тонн, остаточні масштаби втрат будуть встановлені після повернення тимчасово окупованих територій.

Проаналізувавши динаміку ВВП агропромислового комплексу України в 2019-2023 роках (рис. 1) бачимо, що в гривневому еквіваленті ВВП агропромислового комплексу зростав в 2020 році на 10,49% та в 2021 році на 52,89%, а в 2022 році скоротився на 25,44% через часткову окупацію територій та ведення воєнних дій, а в 2023 році виріс на 7,79% через адаптацію аграрних підприємств до роботи в умо-

вах воєнного стану. При цьому, частка ВВП агропромислового комплексу за 5 років зменшилась з 8,97% до 7,41% в 2023 році (найвищий показник був в 2021 році — 11,03%). На зменшення частки АПК у ВВП вплинуло ряд факторів (проблеми з експортом продукції, мінування полів на прифронтових територіях, проблеми з логістикою в 2022 році, зростання собівартості вирощування сільгосппродукції, мобілізація чоловіків, які працювали на підприємствах тощо).

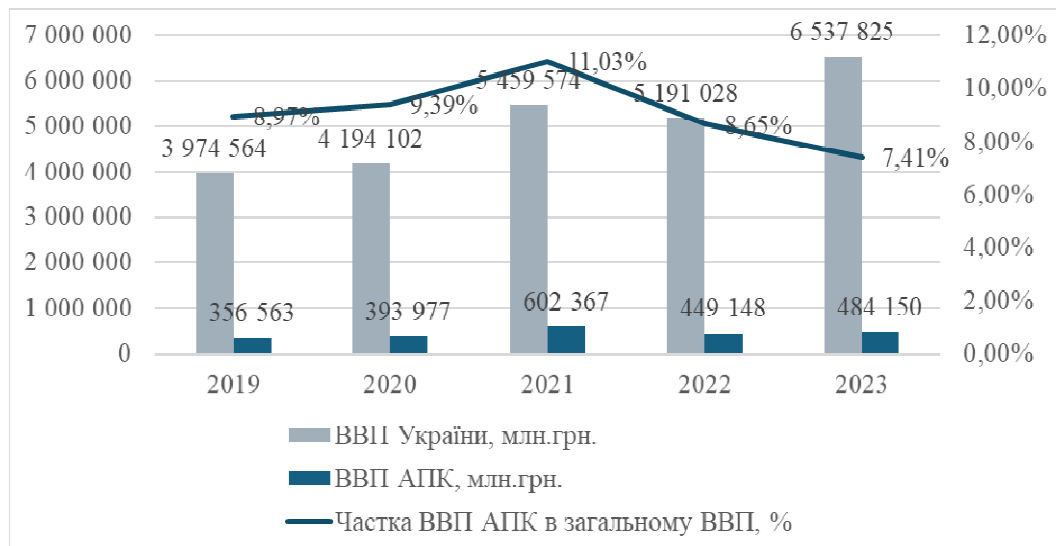

Рис. 1. Динаміка ВВП агропромислового комплексу України в 2019—2023 роках, млн грн

Основними виробниками аграрної продукції є:

- домашні господарства (включно з фізичними особами-підприємцями, які не є юридичними особами). Вирощують продукцію для власного споживання та продажу, переважно нішові культури;
- приватні підприємства, включаючи фермерські господарства (створені громадянами України, де працюють члени сім'ї) та приватні сільськогосподарські підприємства (юридичні особи, засновані громадянами України чи іноземцями);
- колективні підприємства — виробничі та обслуговуючі кооперативи;
- господарські товариства — товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства, що займаються масштабним виробництвом агропродукції.

Значну частину аграрних підприємств становлять малі (у тому числі мікро) підприємства. В 2022-2023 роках загальна кількість аграрних підприємств скорочувалась через початок повномасштабних воєнних дій (рис. 2).

За останні п'ять років кількість аграрних підприємств зменшилась на 34,36%, а в 2020 році через введення карантинних обмежень через Ковід-19 на 1,57%, у 2021 році частина підприємств також припинила діяльність (3,44%) через те, що підприємства не змогли відновити діяльність після кризи 2020 року, у 2022 році кількість підприємств зменшилась на 31,22% через початок ак-

тивних воєнних дій і тільки в 2023 році кількість підприємств збільшилась на 0,41%. Станом на 31.12.2023 року в Україні налічувалось 32978 аграрних підприємств, у тому числі 31157 малих підприємств, частка яких склала 94,48%. За 5 років частка малих підприємств скоротилась з 95,39% до 94,76%, так як малі підприємства більш вразливі до зовнішніх викликів.

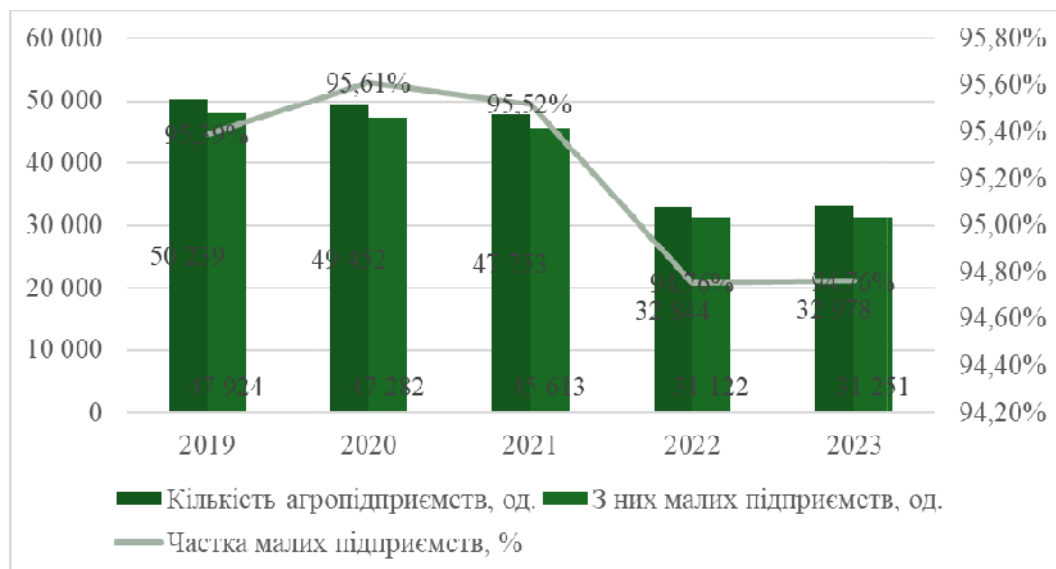

Рис. 2. Динаміка аграрних підприємств в 2019-2023 роках в Україні

У січні-лютому 2023 року ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) провела дослідження серед 1927 малих аграрних виробників у 23 регіонах, зокрема в частинах Харківської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей, які залишаються під контролем України. У звіті «Вплив війни на сільськогосподарські підприємства: результати загальнонаціонального опитування підприємств із земельними ділянками до 250 гектарів» зазначається, що загальна кількість малих виробників зменшилась на 8 %, з яких 7 % — це виробники рослинницької продукції. Серед ключових факторів, що призвели до зупинки чи скорочення діяльності фермерських господарств, були втрата земель, смерть власників і продаж земель через війну. Майже 70 % виробників рослинництва та 60 % виробників тваринницької продукції зазнали понад 25 % зниження доходів [2].

Проаналізуємо чисельність зайнятих в аграрному секторі України в 2019-2023 роках на рис.3.

Чисельність працівників аграрного сектору в 2022 році суттєво зменшилась (на 13,85%) як через припинення діяльності ряду підприємств, так і через мобілізацію чоловіків та суттєву міграцію жінок закордон через воєнні дії. Частка працівників малих підприємств в аграрному секторі складала 38,27% та виросла до 41,64% у 2023 році, так як було закрито багато великих і середніх підприємств (на яких працює значна кількість персоналу на відміну від чисельності персоналу на малих підприємствах).

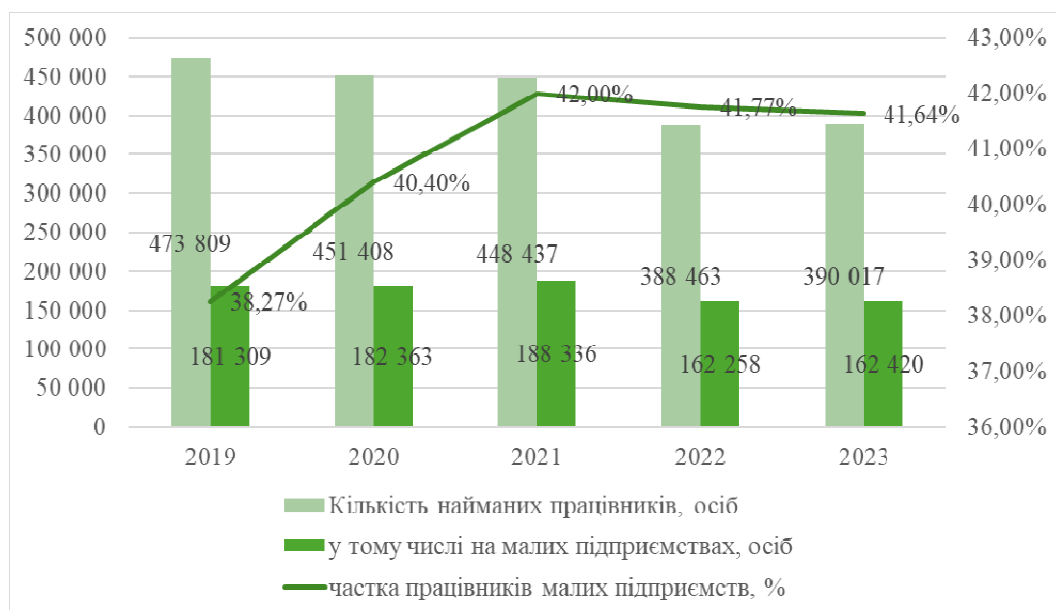

Рис. 3. Динаміка чисельності зайнятих в аграрному секторі України в 2019—2023 роках в Україні, од.

Аграрний сектор включає дві основні галузі: рослинництво і тваринництво, кожна з яких охоплює різні напрями виробництва та види продукції. Тваринництво забезпечує виробництво м'яса, молока, яєць, вовни та інших продуктів, що є важливими для аграрної економіки й мають суттєве значення для внутрішнього споживання та експорту. Рослинництво включає вирощування зернових, овочевих, технічних та кормових культур, а також садівництво та виноградарство.

Дискусія. У статті розглянуто низку актуальних дискусійних питань, пов'язаних із розвитком малого агробізнесу в Україні. Одним із ключових аспектів є визначення ролі малого агробізнесу в структурі національної економіки. Залишається відкритим питання, чи може цей сектор стати рушійною силою економічного зростання та забезпечити сталий розвиток аграрного сектора в умовах обмеженого доступу до фінансових ресурсів, сучасних технологій та в умовах ринкової нестабільності. Окрему увагу приділено ефективності чинних механізмів державної підтримки. Аналізується, наскільки існуючі інструменти, такі як дотації, гранти та пільгове кредитування, є достатніми для стимулювання розвитку малого агробізнесу. У цьому контексті підкреслюється необхідність можливої реформи державної політики з метою підвищення її прозорості, доступності та дієвості. Інтеграція малого агробізнесу України до глобальних ринків залишається важливим викликом. Виникає необхідність оцінки спроможності цього сектору конкурувати на міжнародному рівні за умов обмеженого доступу до сучасних технологій, логістичної інфраструктури та інформаційних ресурсів.

Не менш значущим є питання технологічної модернізації малого агробізнесу. Досліджується потенціал інноваційних підходів для підвищення продуктивності підприємств та перспективи впровадження цифрових технологій в умовах

обмежених фінансових і людських ресурсів. Актуальними залишаються і кооперативні моделі організації малого агробізнесу. Вивчається їхній потенціал для підвищення конкурентоспроможності дрібних виробників як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Розглядається соціально-економічний вплив малого агробізнесу, зокрема його роль у створенні робочих місць у сільській місцевості та зниженні рівня міграції населення до великих міст.

Окремо аналізується готовність малого агробізнесу до адаптації в умовах кліматичних змін. Вивчається ефективність впровадження екологічно сталих практик, зокрема використання альтернативних джерел енергії, як одного з напрямків забезпечення стійкості сектора. Фінансова доступність є ще одним критичним фактором, що впливає на розвиток малого агробізнесу. Досліджується, наскільки ефективними можуть бути інноваційні фінансові інструменти, такі як краудфандинг, аграрні розписки чи міжнародні гранти, у контексті забезпечення фінансових потреб підприємств. Сформульовані дискусійні положення спрямовані на подальше наукове обговорення та розробку практичних рекомендацій для удосконалення умов розвитку малого агробізнесу в Україні.

Висновки. Підсумовуючи, малий агробізнес України є важливим сектором економіки, що забезпечує продовольчу безпеку, створює робочі місця та сприяє розвитку сільських територій. Проведене дослідження дозволило ідентифікувати ключові проблеми, які обмежують його розвиток, зокрема недостатній доступ до фінансових ресурсів, низький рівень технологічного забезпечення, слабка інтеграція до глобальних ринків та вплив кліматичних змін.

Аналіз механізмів державної підтримки показав, що вони потребують удосконалення для забезпечення реальної ефективності. Зокрема, необхідно спростити доступ до кредитування, адаптувати програми підтримки до потреб дрібних агровиробників, стимулювати розвиток кооперативів та впровадження інновацій. Важливим напрямом є підтримка технологічної модернізації малого агробізнесу, включаючи впровадження цифрових технологій, автоматизації виробничих процесів та екологічно сталих практик. Крім того, слід посилити роль освітніх програм для фермерів, спрямованих на підвищення їхньої обізнаності щодо інновацій, ринкових умов та кліматичної адаптації. Міжнародний досвід свідчить про значний потенціал кооперації та кластеризації для підвищення конкурентоспроможності малого агробізнесу. Україна може скористатися цими практиками для інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості.

Таким чином, для сталого розвитку малого агробізнесу в Україні необхідна комплексна стратегія, що враховує сучасні виклики та можливості сектора. Її реалізація має включати активну участь держави, бізнесу та громадянського суспільства, що дозволить створити сприятливе середовище для розвитку малого агробізнесу як невід'ємної частини економіки країни.

Література

1. Сільське господарство (2023). Держстатистика. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 28.10.2024).
2. Томашук І.В. Хаєцька В.П. (2022). Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. Економіка та суспільство. 2022. № 40.

URL:http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_3_2016ua/27.pdf (дата звернення: 01.10.2024).

3. Польова Н.М., Бойко А.О., Гуляйко А.П. (2024). Значення малих форм підприємництва в стратегії розвитку аграрного бізнесу. Науково-виробничий журнал "Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво" №2 (132), 2024, стор. 88-92.

4. Сидорук І.С. (2021). Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. Підприємництво та інновації. 2021. № 18. С. 67–72.

5. Проблеми та перспективи розвитку малого і середнього бізнесу: монографія / за ред. д-ра екон. наук, професора С. Д. Лучик ; Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. Чернівці : Технодрук, 2021. 400 с.

6. Sas, I., & Kuripko, P. (2024). Development of the economy and small agribusiness of Ukraine. Collection of Scientific Papers "Scientific Notes", 37 (4), 178-186. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.16.110.116

7. Tepliuk, M., Sahaidak, M., Zhurylo, V., Rudenko, N., & Samko, O. (2021). Integrative viewpoint for implementing sustainable management agricultural business excellence. TEM Journal, 10(1), 303-309. <https://doi.org/10.18421/TEM101-38>.

8. Tepliuk, M., Sahaidak, M., Petrovska, S., Rudenko, N., & Matsola, M. (2021). Proposal to increase the level of rural business activity after COVID-19. TEM Journal, 10(2), 656-662. <https://doi.org/10.18421/TEM102-21>.

References

1. Сільське господарство (2023). Держстатистика. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm (дата звернення: 28.10.2024).

2. Томашук І.В. Хаєцька В.П. (2022). Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. Економіка та суспільство. 2022. № 40. URL:http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/7_3_2016ua/27.pdf (дата звернення: 01.10.2024).

3. Польова Н.М., Бойко А.О., Гуляйко А.П. (2024). Значення малих форм підприємництва в стратегії розвитку аграрного бізнесу. Науково-виробничий журнал "Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво" №2 (132), 2024, стор. 88-92.

4. Sydoruk I. S. (2021) Analiz stanu ta problemy rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Analysis of the state and problems of small business development in Ukraine]. Pidpriemnytstvo ta innovatsii, vol. 18, pp. 67–72.

5. Luchyk S. D. (Ed.) (2021). Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho i serednoho biznesu [Problems and prospects of small and medium business development]. Chernivtsi : Tekhnodruk (in Ukrainian).

6. Sas, I., & Kuripko, P. (2024). Development of the economy and small agribusiness of Ukraine. Collection of Scientific Papers "Scientific Notes", 37 (4), 178-186. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.37.24.04.16.110.116

7. Tepliuk, M., Sahaidak, M., Zhurylo, V., Rudenko, N., & Samko, O. (2021). Integrative viewpoint for implementing sustainable management agricultural business excellence. TEM Journal, 10(1), 303-309. <https://doi.org/10.18421/TEM101-38>.

8. Tepliuk, M., Sahaidak, M., Petrovska, S., Rudenko, N., & Matsola, M. (2021). Proposal to increase the level of rural business activity after COVID-19. TEM Journal, 10(2), 656-662. <https://doi.org/10.18421/TEM102-21>.